

W VII wieku n.e. tereny dawnego Cesarstwa Bizantyjskiego zostały podbite przez wyznawców nowej religii – islamu. W przeciwieństwie do Persów, Syryjczyków czy Ormian, najeźdźcy nie wytworzyli wcześniej trwałego organizmu państwowego, nie mówiąc o systemie edukacyjnym. Dopiero wraz z nastaniem pierwszej dynastii kalifów (Ummajadów) rozpoczęto szeroko zakrojoną akcję budowy szkół koranicznych, wprowadzając jednocześnie obowiązek posługiwania się językiem arabskim. To kalifowie na początku VIII wieku zaczęli finansować tzw. pierwszy ruch translatorski, mający na celu przełożenie dostępnych dzieł w języku greckim i syriackim na arabski. Tak narodziła się filozofia arabska (arab. *falsafa*).

Celem moich badań jest dokładna analiza dzieł wczesnych autorów należących do nurtu *falsafy* (IX-XI wiek) – przede wszystkim znanych na zachodzie myślicieli: Al-Kindiego, Al-Farabiego oraz Avicennę – oraz systematyczne opisanie ich rozumienia pojęcia „filozofia”. Co tak naprawdę rozumieli mówiąc *falsafa*? Czy islamskie rozumienie dobrego (arab. *ṣāliḥ*) życia może mieć coś wspólnego ze starożytnym pojęciem *eudaimonii* (często tłumaczonego jako „szczęście”)? W jakim stopniu myśl grecka wpłynęła na myślicieli arabskich należących do nurtu *falsafy*, który stanowił jeden z najważniejszych elementów literatury arabsko-muzułmańskiej średniowiecza? Na te i inne pytania będę starał się odpowiedzieć w mojej pracy doktorskiej.

Jej podstawową hipotezą jest stwierdzenie, że metody badawcze i literackie opracowane w filozoficznych szkołach greckich późnej starożytności (IV-VI wiek) odegrały kluczową rolę w późniejszej filozofii arabskiej. Co więcej, uznaję zarazem, że we wspomnianych szkołach filozofia nie funkcjonowała jedynie jako dyscyplina akademicka, czysta teoria, ale była również „sposobem życia”, miała na celu prowadzić uczniów do rozwoju swoistych praktyk duchowych (taką wizję filozofii starożytnej przedstawiał m.in. francuski badacz Pierre Hadot).

W mojej pracy będę starał się zbadać tę hipotezę oraz wskazać, czy powstanie filozofii arabskiej można wiązać jedynie z dosyć przypadkową i eklektyczną kompilacją rozmaitych dzieł i tradycji późno-greckich, czy też w jej rozwoju tkwił pewien zamysł związany z rozumieniem filozofii jako pewnego sposobu życia. Z tego powodu głównymi wątkami, które będę analizował, będą takie pojęcia jak „mędrzec” (arab. *ḥakīm*) czy (arab. *sa'āda*), często wiązane z pojęciem „falsafa” przez wspomnianych wyżej myślicieli arabskich. Ponadto dokładnym badaniom poddane zostaną przede wszystkim dzieła podejmujące tematykę rozumienia filozofii i jej celu. Co ciekawe, takie rozważania są obecne w pracach myślicieli arabskich, ale zazwyczaj są one traktowane pobocznie przez badaczy współczesnych lub znajdują się w niebadanych dotychczas pismach o nietypowej formie literackiej (np. listach do uczniów jak w przypadku Avicenny).

Dlaczego od 5 lat prowadzę badania nad myślą arabską? Przede wszystkim uważam, że wprowadziła ona istotną zmianę w rozumieniu filozofii na Zachodzie, dając podwaliny pod rozwój metody scholastycznej w średniowieczu, a zarazem pod przyszły postęp filozofii nowożytnej. Jednocześnie, tak ważna historycznie zmiana nie została jak dotychczas wyczerpująco opracowana, a znaczenie i oryginalność filozofii arabskiej zbyt często rozpatruje się jedynie pod kątem jej roli w zachowaniu i kompilacji starożytnych źródeł naukowych i filozoficznych.

W dotychczasowych badaniach nie rozpatrywało się również wątku praktycznego ściśle związanego w nurcie wczesnej *falsafy* z wizją metody uprawiania filozofii. Niniejszy projekt wypełnia tę lukę badawczą poprzez wydobywanie na jaw oryginalnej koncepcji, która odegrała kluczową rolę w kształtowaniu się pojęcia filozofii. Znaczenie i aktualność tego projektu potwierdza także obserwowany ostatnio znaczący wzrost zainteresowania filozofią arabską tak w Polsce, jak i zagranicą.

Praca doktorska przygotowana zostanie w oparciu o analizę dzieł oryginalnych, z wykorzystaniem tekstów zredagowanych (i dostępnych tłumaczeń), jak i pism zawartych w manuskryptach. Finansowanie otrzymane w programie „Etiuda” pozwoli mi na rozwój projektu w ośrodku MUSAΦ na uniwersytecie Ludwika Maksymiliana w Monachium, gdzie w ostatnich latach powstał jeden z czołowych zespołów badających średniowieczną myśl arabską (pod kierunkiem prof. Petera Adamsona, znanego popularyzatora historii filozofii, pomysłodawcy serii wykładów pt. *History of Philosophy without any Gaps*). Zdobyte kontakty naukowe, tj. znakomite grono profesorów i studentów zgromadzonych w Monachium, pozwolą mi na kontynuację projektu badań nad filozofią arabsko-muzułmańską w przyszłości oraz szerzenie wiedzy na temat mało znanej w Polsce kultury i myśli.